

alkotott szobra lezuhant állványáról és darabokra tört a mozaikon”? Ugyanabban az időben viszont reményt sarjasztott a szívekben a görögül főnixnek mondott szent Benu-madár, amely egy égő erdőből repült is, és amely boldog korszakokban szokott új életre kelni hamvaiból. De felfigyelhetünk kiürült jelképekre is (a sorsistennő fátyla mögött a pusztá semmire leltek a kíváncsi szerelmesek), és olyan látványra is, amelyet a történelmi távlat telít szimbolikus tartalommal (a regény első lapján ott ácsorog az antiochiai palota előtt egy szamaras szegényember...)

A szemünk előtt jelképesülő mozzanatok főleg a könyv magánszférájára jellemzőek; például a könnyű és rövid életű baiae-i pillangók, az egymást szóló jégmadarak, a viasztáblára karcolt versek, a Cassiopeia csillagkép – ezek csak két ember bensőséges jelrendszeréhez tartoznak; e kapcsolaton kívül személytelen dolgok és tárgyak.

Az előrevetítés is gyakori stílusjegye a könyvnek. Arról van szó, hogy a regény kulcshelyzeteiben az olvasóban felmerül egy korábban alig észrevett, de hasonló helyzet (más szereplőkkel). De valahogy már mindig késő van a közbeszólásra, a véletlen (a sors, a végzet; sok mindennek nevezhetjük) legfeljebb a szemlélőnek (az olvasónak) nyújt módot az okulásra, maga az események részese nem lépheti át árnyékát. Gondoljunk csak Priscára: elszörnyedt a pogány isteneihez visszatért, de fia életéért mindhiába áldozó-imádkozó asszony történetén; s hónapok múlva hasonló sorsra jut ő is. Vagy: perzsa menyasszonyt hozatnak Quintipornak s ezzel Nagy Sándor szerencsáját vélik megismételni; s Hormizda, a perzsa menyasszony végzetesen hasonlít (megjelenésében) az "igazira", Titanillára. A hasonlóságok mindent összekapcsolnak ebben a regényben.

Végző soron hit és szerelem önzetlenségét.

Quintipor érzett rá: "Mindenesetre valami nagy-nagy titok van itt, annyira riasztó, amennyire vonzó, leigázó és felemelő egyszerre."

EGYED EMESE

Emlékezés az eperjesi kollégiumra

Eperjes már a középkor végén jelentős kereskedő- és iparvárosnak számított. Túlnyomó részben német anyanyelvű polgársága a XVI. században a lutheri reformációhoz csatlakozott. Az itteni evangélikus elemi iskola már 1534 óta létezett. Az iskola olyan szépen fejlődött, hogy 1665-ben a felsőmagyarországi protestáns rendek elhatározták: Eperjesen evangélikus kollégiumot és gimnáziumot hoznak létre. Hazai és külföldi adományok fedezték az építkezés költségeit. 1667 október 18-án avatták fel az iskola épületét. Ettől szokás számítani az eperjesi kollégium és gimnázium megalakulását. Csak három tanéven keresztül folyhatott itt zavartalanul az oktatás. 1671-ben a császári önkény elvette az épületet; az evangélikus kollégium visszaszorult a régi helyiségbe. A következő zavaros évtizedekben a gimnázium az új épületben működött, valahányszor kuruc kézen volt Eperjes, illetve kiszorult onnan, valahányszor a császáriaké volt a város. Ezekhez az időkhöz két tragédia fűződött. 1687-ben Caraffa véstörvényszéke éppen a kollégium épülete előtt végeztette ki az áldozatokat (köztük az iskola felügyelőjét Zimmermann Zsigmondot). 1710-ben pedig pestisjárvány dült Eperjesen, amelybe úgyszólván valamennyi tanár belehalt.

1711 után a kollégium épülete a jezsuitáké lett. Az evangélikus iskola egy ideig magánházakban, majd kisebb épületekben működött. Gimnáziumi jellegét megerősítette az, hogy 1750-től ismét oktathattak itt filozófiai és teológiai tantárgyakat. (1752-ben faépületet emeltek az iskolának.) A régi épületet 1784-ben sikerült visszaszerezni. Az evangélikus egyház egy árverés során vásárolta azt vissza. Ezután a nyugodt fejlődés évtizedei jöttek. 1795-ben nyílt meg a kollégium nagykönyvtára. 1804-ben a tiszai evangélikus egyházkerület kimondta az intézmény "kerületi" jellegét, ami rangban emelte a gimnázium tekintélyét. Az oktatás másfél évszázadon át latinul folyt. A XIX. század elejétől azonban fokozatosan előtérbe került a magyar nyelv, s ez lett hivatalossá 1834-től.

Ennek a színvonalas főgimnáziumnak neves tanárai voltak, például Greguss Mihály (aki elsőként tanította itt magyarul a történelmet) és Terray Károly (a neves filozófus és pedagógus). Eperjesen tanult Kossuth Lajos, Kazinczy Ferenc és Kerényi Frigyes, a költő.

Eperjes diáksága lelkesedett a reformkori eszmékért. Ezért fogadta szeretettel Petőfi Sándort. A költő 1845-ben két barátjával: Kerényivel és Tompa Mihállyal az itteni "Erdei lak"-ban emlékeztet "költői versenyt" rendezett. Ez Eperjes egyik legértékesebb irodalmi hagyománya.

1848/49-ben sok eperjesi diák harcolt a szabadságért. A bukás után a kollégiumi épületet a császári katonaság foglalta el. A diákok az öreg tanárok lakásán tanultak. Haynau ráadásul az itteni pedagógusokat haditörvényszék elé idéztette. Az eljárás szerencsére súlyosabb büntetés nélkül fejeződött be.

1851-ben a tiszai evangélikus egyházkerület elhatározta, hogy a kollégium keretében – a főgimnáziumon kívül – teológiai, filozófiai és jogi akadémiát szervez. Ezek létre is jöttek. A későbbiek során a négy intézmény – a kollégiumi igazgató elnökletével – mindig közös értekezleteken döntött az időszerű ügyekben. Az önkényuralommal szemben a diákság itt is ellenállást tanúsított. A kiegyezést örömmel fogadta. Éppen ekkor, 1867. szeptember 10-én ünnepelte a kollégium a 200. évfordulót.

A főgimnázium a következő évtizedekben zavartalanul fejlődött. Az intézménynek tekintélyes igazgatói voltak. Egyikük: Vandrák András később megírta az iskola történetét. Ugyancsak neves igazgató volt Herfurth József, Flórián Jakab és az európai hírű klasszika-filológus, Ludmann Ottó. Tiszteletre méltó tanárok dolgoztak a főgimnáziumban. Egyikük Csengey Gusztáv, a neves költő volt. Március 15-i ünnepélyeken a diákok tanáruk verseit szavalhatták. Másikuk Gömör János történelemtanár, aki 1903-ban lett a főgimnázium igazgatója. Az ő érdeme volt az, hogy az iskola 1912-ben új, korszerű épületet kapott.

A tanárok hazafias szellemben nevelték a diákságot. Ez azonban nem jelentett más népekkel szembeni nacionalista elfogultságot. Magyar, szlovák és német ajkú diákok tanultak együtt a főgimnáziumban. Érdemes megjegyezni, hogy a szlovák költészet kiválósága: Pavol Országh-Hviezdoslav is itteni diák volt.

A főgimnázium a város közművelődésében is fontos szerepet játszott. A helyi Széchenyi Kör rendezvényei elképzelhetetlenek voltak a kollégiumi tanárok és diákok nélkül. A főgimnázium az ország legszínvonalasabb iskoláinak egyike volt. (Diákja volt például Merényi Oszkár, a neves irodalomtörténész.) Ennek a szép fejlődésnek szakadt vége az első világháború befejezése után. A terület Csehszlovákiához került. Az ottani minisztérium megbízottja 1919 márciusában a főgimnázium és a kollégium szlovákká alakítását követelte. A tanári kar és a diákság hiába tiltakozott. 1919-ben az I. osztály már szlovák lett, a II.-VIII. osztályok még magyarok maradtak. A következő években ez fokozatosan változott. 1927 júniusában volt az utolsó magyar nyelvű érettségi az eperjesi főgimnáziumban. Azóta az intézmény szlovák iskolaként működik. A kollégiumhoz tartozó más tanintézetek Magyarországra települtek át. A volt eperjesi jogakadémia a miskolciba olvadt be. A város egykori teológiai akadémiaja pedig a sopronival egyesült.

1967-ben Eperjesen megünnepelték az intézmény 300. évfordulóját. Erre meghívták az egykori magyar diákokat is. A tervezett közös megemlékezés azonban nem sikerült; külön ünnepeltek a volt magyar és a volt szlovák diákok.

A 325 évvel ezelőtt megalakult eperjesi kollégium és gimnázium a régi Magyarország egyik legszínvonalasabb iskolájának számított. Kiváló tanárai és később híressé vált diákjai miatt megérdemli az utókor megbecsülését.

MERÉNYI LÁSZLÓ

A Székely Nemzeti Múzeum Sepsiszentgyörgyön

Bárhonnan közelítjük meg Sepsiszentgyörgyöt – akár Brassó, akár Kézdivásárhely vagy Tusnádfürdő felől – már messziről kirajzolódik jellegzetes épületeinek körvonala.

Az Olt jobb partján terül el a város nagyobb része; a Baróti-hegység legmagasabb csúcsától (1017 méter) keletre. Kellémes szubalpin éghajlat uralkodik. A levegő ózondús. Fekvése teszi számos turisztikai program kiindulópontjává.

Sepsiszentgyörgy Erdély délkeleti részének egyik legrégebbi települése. Nevét 1322-ben már oklevelek említik. 1461 óta város, 1520-tól vásártartó joga van. Vásárai a középkorban messze földön híresek voltak, és azon a téren tartották őket akkor is, ahol most. Református erődtemploma a 16. században épült. A városnak már 1690-ben volt középiskolája. Ebből fejlődött ki a Mikó-kollégium, melynek kétemeletes épülete a Fő téren áll. Itt található a volt Megyeháza, mely 1832-ben épült klasszicista stílusban. Homlokzatán Háromszék címere. Falán emléktábla; mely megemlékezik arról, hogy a magyar szabadságharc idején az épületben székel a Háromszék Honvédelmi Bizottmánya, s itt hangzottak el Gábor Áron szállóigévé vált szavai: "Lészen ágyú!".